

פרידריך הֶלְדֶרְלִין שירת הגורל של היפּריון מגרמנית: נילי מירסקי

פרידריך הֶלְדֶרְלִין (1770-1843), ענק השירה הגרמנית, הוא מן הסתם אחת הדמויות המסעירות והאניגמטיות ביותר בתרבות המערב. אף כי היה מעורה היטב בחוגים הספרותיים-הפילוסופיים התוססים של תקופתו (היה לו שיח־ושיג עם שילר, גתה, הֶגֶל, שְׁלֵינג, הֶרְדֶר וְעוֹד רבים), התנהלו חייו לאמיתם במחוזות אחרים, מיתיים, במחיצתם הבלתי־אמצעית של אֵלֵי יוון העתיקה: הללו מהווים לגביו מציאות שאין ממשית ממנה. "קרובים הייתם לי תמיד יותר מבני־האדם", הוא פונה אליהם באחד משיריו, "בזרועות האלים גדלתי והייתי לאיש". לא מדובר לדירו במציאות שירית־אסתטית גְרָדָא (כמו למשל בשירו הידוע של שילר "האלים של יוון"); בְּדַבְרוּ עַל האלים מדבר הֶלְדֶרְלִין על החיים עצמם, פשוטו כמשמעו.

שורש נשמתו, המעיין שממנו שאב תעצומות־נפש (אם לדבר בלשונו של ביאליק), היתה "הִיוֹנוּת" (das Griechentum), אי־דָאל תור הזהב של האנושות: הוויה (מפונטות, אין לשכוח) שכולה פשטות נשגבת ויופי עילאי, המתקיימת מתוך זיקה בראשיתית־אינטימית לאלים ולכוחות הטבע (שכן אלה ואלה חד הם). בהשראת האידאל הֶלְלִי הַזֶּה, שהיה לו בגדר קודש־קודשים, יצר הֶלְדֶרְלִין שורה של המנונות אקסטטיים בעלי עוצמה שירית מהפנטת.

אך להווייה הנפשית הזאת יש גם פן מנוגד — שבר טרגי שמקורו ב"הסתר פנים", בחוויית הסתלקותם של האלים מעולמם של בני־האדם. "גורל", כך מכנה הֶלְדֶרְלִין את הקרע הנורא בין הווייתם הנצחית של האלים לבין הקיום האנושי שהוא שברירי וב־חלוף: זהו נושא "שירת הגורל של היפּריון". בין שני הקטבים האלה היטלטל הֶלְדֶרְלִין הלוך ושוב, וכשם שבהמנונות שלו חגג את ההווייה האלוהית שְׁכֹנֶת הקדושה, הנטועה עמוק בעולם המיתי, כך נתן באלגיות שלו ביטוי לכאב ההיעדר של האלים שְׁנָטְשׁוּ: "כל חיינו מאז הם רק חלום עליהם", הוא כותב באלגיה הגדולה "לחם ויין".

ההיטלטלות הזאת בין הקוטב ההמנוני לקוטב האלגי נגמרה בטרגדיה: רק כמחצית מחייו של הֶלְדֶרְלִין היו חיים של שפיות ויצירה (אגב, אחד הנפלאים בשיריו נקרא "מחצית החיים"). בהיותו כבן שלושים ושתיים התחיל מצבו הנפשי מתערער בהדרגה, עד שהגיע לבסוף לידי טירוף גמור. שלושים ושש שנותיו האחרונות עברו עליו בדעיכה איטית במגדל בעיר טיפּיִנְגֶן, לשם אסף אותו נגר חובב שירה, שטיפל בו עד יומו האחרון.

נ"מ

אתם מהלכים שם למעלה באור,
על קרקע רכה, רוחות הטהר!
צפירי אל זוהרים
ילטפוכם קלות,
פנגנית הפורטת על
נבל קרוש.

נטולי גורל, כתינוק מתנמנם,
נושמים להם בני מרום;
בתולי בחביון
נצתו הצנועה
יתלבלב אל מולם
הרוח לער,
ומעיניהם הברוכות
נבטת צלילות
שוקטת, נצחית.

אך עלינו נגזר
לנוע-לנוד בלי מנוח;
נגפים, נהדפים
בני אנוש בענות-
עורונם משעה
אחת לאחרת,
פמים מסלע
אל סלע יוטחו,
כל החיים אל הלא-נודע, אלי תהום.